

CAMPUR KODE WONTEN ING WIKIPEDIA BASA JAWI

CODE MIXING IN JAVA LANGUAGE WIKIPEDIA

Dening: Arif Wijayanto, Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta

Sarining Panaliten

Panaliten gadhah ancas ngandharaken jinis campur kode wonten ing wikipedia basa Jawi. Panaliten punika ugi ngandharaken faktor ingkang ndayani campur kode wonten artikel kasebat. Panaliten punika jinisipun kalebet panaliten *deskriptif*. Data arupi seratan dipunpendhet saking artikel wikipedia basa Jawi mliginipun bab pariwisata. Data dipunkempalaken migunakaken *metode simak*, sarta migunakaken *teknik lanjutan* arupi *catat*. *Validitas* dipunpanggihaken saking validitas semantik ugi *pengamatan* kanthi premati, saha *realibilitas* dipunpanggihaken saking *konsultasi* kaliyan ahli ingkang kompeten wonten bidangipun (*expert judgement*). Asiling panaliten jinis campur kode ingkang dipunpanggihaken inggih punika; (1) *ke dalam* (tembung, *frasa*, *baster*, *kata ulang*, & *klausa*), (2) *ke luar* (tembung & *frasa*), saha (3) campuran (tembung-tembung, *tembung-frasa*, *frasa-frasa*, *tembung-frasa-baster* & *tembung-kata ulang-frasa*). Dene asiling panaliten babagan faktor ingkang ndayani campur kode inggih punika; (1) winatesipun tembung, (2) basa/ tembung gampil dipunemut-emut utawi langkung akrab saha gummyak, (3) kangge ningalaken kawruhipun panyerat, saha (4) nepangaken basa/ budaya enggal

Pamijining tembung: (1) Campur Kode, (2) Artikel, (3) Wikipedia

Abstract

The purpose of this research is to describe kinds of code mixing in the Java language wikipedia. This research is also describing factors that causing code mixing in the article. The thype of this research is descriptive research. Data were taken from read and listen method (metode simak catat). The validity was taken from semantic validity and critical observation. The reliability was taken from the consultation with the expert judgment. The results of the code mixing study are (1) inner code mixing (word, phrase, baster, rephrase, & clause) (2) outer code mixing (words and phrases) and (3) mix code mixing (word-word, word-phrases, phrases-phrases, words-phrases-baster, word-rephrase-phrases). However the factors wich causing code mixing are; (1) words limitation, (2) words are easy to remember, (3) leave the writer's knowledge, (4) introduce new culture.

PURWAKA

Basa inggih punika piranti utawi *media* piremangan antawisipun priyantun setunggal kaliyan sanesipun. Kanthi basa, pikiran priyantun saged katampi maksudipun dhateng sanesipun. *Era globalisasi* sapunika, kathah *fenomena* basa ingkang ngrembaka wonten ing salebetipun panganggening basa. Kathah masyarakat mliginipun Jawi wonten punika migunakaken basa boten namung setunggal jinis basa. Masyarakat Jawi sampun migunakaken basa ingkang kathah

jinisipun amargi sampun nguwaosi kathah basa. Saking panganggening kathah basa punika ingkang dipunsebat *multilingual*.

Panganggening kathah basa masyarakat *multilingual* punika ingkang ndayani wontenipun *kontak bahasa* ingkang andadosaken *dampak* woten *struktur* ujaranipun. *Struktur* ujaran ingkang migunakaken kathah ragam basa punika sampun boten wonten kalebet satunggal kode utawi migunakaken kathah kode. Analisis kode salebeting masyarakat *bilingual* utawi *multilingual*

wonten kalih jinisipun, inggih punika alih kode saha campur kode.

Sedaya prastawa basa masyarakat ingkang *multilingual* punika gadhah dampak dumugi aspek sanesipun, kadosta basa, budaya, saha senipun. Kalebet ugi wonten ing wacana. Wacana saged kaperang dados mapinten-pinten jinisipun miturut golonganipun, kados dene kaperang miturut basa, sarana ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken, jinis panganggenipun, wujud, cara, saha ancas anggenipun ngandharaken. Adhedhasar sarana ingkang dipunginakaken, wacana saged kaperang dados wacana lisan saha tulis. Salah satunggalipun wujud wacana tulis inggih menika wikipedia.

Pamilihing wikipedia basa Jawi kangge objek panaliten amargi kathah katemokaken prastawa basa wonten ing salebeting artikel. Prastawa basa punika saged kadadosan amargi wonten kalepatan basa ingkang dipunginakaken dening panyerat. Wiyaripun, kalepatan basa menika amargi kirangipun ngelmu panyerat babagan leksikon basa Jawi utawi kasengaja dening panyerat kangge nutupi *ketiadaan* tetembungan basa Jawi. Babagan punika ingkang andadosaken prastawa *multilingual* basa mliginipun campur kode. Panaliten menika naliti babagan campur kode wonten ing wikipedia basa Jawi.

Perkawis-perkawis menika ingkang njalari panaliti ngrembag babagan campur kode wonten ing wikipedia basa Jawi. Adhedhasar andharan ing nginggil saged dipunpendhet wosing perkawisipun, inggih menika (1) punapa kemawon jinisipun campur kode wonten ing wikipedia basa Jawi?; (2) punapa kemawon faktor ingkang ndayani campur kode wonten ing wikipedia basa Jawi?

GEGARANING TEORI

Linguistik inggih punika ilmu babagan basa utawi ilmu ingkang andadosaken basa kangge objek kajianipun. Linguistik dipunperang dados kalih jinis, inggih punika *intralinguistik* saha *ekstralinguistik*. *Intralinguistik* ngemot babagan morfologi, semantik, sintaksis, saha fonologi. Bilih *ekstralinguistik* ngemot babagan sociolinguistik saha psikolinguistik. Sociolinguistik inggih punika perangan linguistik ingkang nyinaoni sesambetan saha *pengaruh* antawisipun tumindak *sosial* saha basa ingkang dipunangge.

Kontak basa inggih punika prastawa *persentuhan* antawisipun basa ingkang akibatipun wontenipun ganten panganggenipun dening penutur salebetipun *konteks* sosialipun. Wonten 5 faktor ingkang ndayani prastawa kontak basa, (1) wontenipun kalih kelompok ingkang pindhah wonten ing dhaerah

ingkang boten wonten ingkang manggeni lajeng kepanggih wonten ngriku; (2) pindhahing kelompok wonten kelompok sanesipun; (3) wontenipun tumindak *pertukaran buruh* kanthi peksa; (4) wontenipun sesambetan budhaya ingkang caket antawisipun sesami tangga dangu; saha (5) wontenipun *pendidikan* utawi asring dipunsebat “*kontak belajar*”.

Bilingualism (Inggris: *bilingualism*), menawi (Jawi: dwibasan). Kanthi harafiah *bilingualism* inggih punika sesambetanipun kaliyan panganggening kalih basa utawi kalih kode basa. kangge migunakaken kalih basa, temtunipun tiyang kedah nguwaosi basa kalhipun. Wondene *Multilingualisme* punika gegambaranipun tiyang penutur ingkang nguwaosi langkung saking kalih basa, saged tigang basa utawi langkung.

Kode inggih punika; (1) lambang sistem *ungkapan* ingkang dipunangge kangge nggambaraken teges tartamtu, (2) sistem basa wonten setunggal masyarakat, saha (3) varian tartamtu wonten satunggal masyarakat. Kode punika kaperang dados kalih, inggih menika alih kode saha campur kode. Alih kode inggih punika prastawa alhipun saking kode wonten kode sanesipun. Wondene campur kode inggih punika satunggaling kawontenan migunakaken basa sanesipun inggih punika bilih tiyang nyampuraken kalih tembung utawi langkung basa utawi ragam

basa wonten satunggaling tindak basa tanpa wonten situasi basa ingkang nuntut campuring basa punika.

Campur kode dipunperang dados tiga inggih menika campur kode *ke dalam*, *ke luar*, saha *campuran*. Campur kode *ke dalam* inggih punika campur kode ingkang sumberipun saking basa asli kanthi variasinipun. Campur kode *ke luar* inggih punika campur kode ingkang asalipun saking basa asing utawi manca utawi saged dipunjelasaken basa asli ingkang kacampur kaliyan basa asing/ manca. Campur kode campuran inggih punika unsur serapan ingkang dipuntampi kaliyan basa *penyerap* kanthi kalih *pembagian* kadosta *ke luar* saha *ke dalam* sedanten dipunlaksanakaken.

Faktor ingkang ndayani campur kode inggih punika winatesipun tembung, badhe ninggalaken kawruh, tembung langkung gampil dipunemut-emut, pitepangan budaya enggal. Wujud campur kode kaperang dados 5 wujud penyisipan unsur- unsur basa, inggih punika; tembung, *frasa*, *baster*, *perulangan kata*, saha *ungkapan* utawi *idiom*.

Wikipedia inggih punika *situs* wiki babagan *ensiklopedia* utawi *situs web* wonten ing *internet* ingkang saged dipunserat utawi dipunsunting dening sinten kemawon. Wikipedia dipunprakarsani dening warga Amerika Serikat inggih menika Jimmy Wales, saha

dipunrilis kaliyan Larry Sanger wonten ing taun 2001 kanthi beaya saking para donatur.

CARA PANALITEN

Jinising Panaliten

Panaliten babagan campur kode wonten ing wikipedia basa Jawi wonten ing jinis panaliten *deskriptif*. Panaliten *kualitatif deskriptif* inggih satunggaling panaliten kanthi metode damel gegambaran kanthi *sistematis, faktual, akurat* babagan data, sifat saha gegayutan *fenomena* ingkang dipunteliti.

Panaliten *deskriptif* punika nggambaraken punapa wontenipun data ingkang dipunteliti saha datanipun ingkang murni boten wonten tinambahan saking data sanesipun ingkang boten kalebet objek panaliten.

Sumber Data Panaliten

Panaliten punika mendhet saking ukara wonten ing *artikel* ingkang dados *objek* panaliten. Ukara-ukara wonten artikel punika ingkang dados sumberipun data ingkang badhe dipunteliti. Sumberipun data punika arupi seratan, amargi pikantukipun data saking artikel-artikel ingkang dipun-*unduh* saking media internet. Sumber data saking wikipedia mendhet artikel wonten ing bab pariwisata.

Caranipun Ngempalaken Data Panaliten

Data ingkang kapanggihaken wonten ing panaliten menika inggih menika awujud data seratan, pramila cara ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten menika inggih kanthi cara maos saha nyathet. Wonten ing *teknik* maos, panaliti maos artikel wikipedia basa Jawi bab pariwisata kanthi permati. Caranipun ngempalaken *data* ingkang sapisan inggih menika maos saha madosi campur kode wonten ing wikipedia basa Jawi bab pariwisata. Cara anggenipun madosi campur kode inggih menika panganggening tembung basa Indonesia utawi basa sanesipun ingkang wonten ing ukara artikel mawi basa Jawi.

Pirantos kangge Ngempalaken Data Panaliten

Pirantos kangge ngempalaken *data* panaliten inggih menika sedaya pirantos ingkang dipunbetahaken kangge naliti sumber *data*. Pirantosing panaliten wonten ing panaliten menika inggih punika human instrumen utawi panaliti piyambak. Panaliti minangka pelaksana ingkang badhe ngempalaken data, nganalisis, saha damel dudutan. Kajawi piranti wonten nginggil, panaliten punika inggih migunakaken kertu data kangge nganalisis campur kode ingkang wonten ing artikel.

Caranipun Analisis Data Panaliten

Data ingkang kapanggihaken wonten ing panaliten menika lajeng dipun-*analisis*. Caranipun nganalisis data inggih punika data ingkang awujud tetembungan/ ukara saking artikel ingkang wonten gayutipun kaliyan campur kode dipunserat wonten kertu data. Salebetipun kertu data dipunserat irah-irahanipun artikel saha ukaranipun ingkang wonten gayutipun kaliyan campur kode. Lajeng wonten kolom jinis kode dipunserat kalebet punapa jinisipun kode, saha wonten kolom katrangan dipunserat punapa ingkang dados katrangan tetembungan/ ukara punika kalebet objek panaliten ugi wonten katrangan dipunserat wonten paragraf saha baris kaping pinten data kalawau dipunpundhut. Kertu data punika dipunkempalaken, lajeng data ingkang dipunpanggihaken dipunlebetaken wonten tabel analisis. Panyerat damel deskripsi sedaya ingkang dipunpanggihaken wonten subjek panaliten. Deskripsi punika dipundamel miturut jumlahipun data ingkang dipunpanggihaken utawi saben setunggal kertu data wonten salebetipun tabel deskripsi analisis. Kalajengaken dipunpundhut jinisipun campur kode punapa kemawon saha ingkang dados faktor sebabipun ingkang wonten salebeting artikel wikipedia basa Jawi

kanthi bukti ingkang sampun karembag wonten deskripsi kertu data kalawau.

Caranipun Ngesahaken Data Panaliten

Validitas data ingkang dipuncakaken wonten ing panaliten menika ngginakaken cara *validitas semantis*, inggih punika mangertosi data adhedhasar kasunyatanipun (konteksupun), inggih punika tetembungan ingkang dipunginakaken wonten artikel ugi dipunpanggihaken saking pengamatan kanthi *tekun*.

Supados data saking asiling panaliten menika ajeg, panaliti migunakaken reliabilitas intra-rater. *Reliabilitas intra-rater* inggih menika panaliti ngambali maos kanthi taliti supados manggihaken data panaliten ingkang *valid*, trep saha ajeg. Wondene *expert judgement* dipunlampahi kanthi cara nyuwun pirsu dhateng para ahli utawi *dosen pembimbing*.

ASILING PANALITEN

Wonten ing bab menika badhe dipunandharaken asiling panaliten ngengingi bab cammpur kode wonten ing wikipedia basa Jawi. Panaliten ingkang sampun kalampahan menika manggihaken jinis-jinis campur kode wonten ing wikipedia basa Jawi saha madosi faktor ingkang ndayani campur kode wonten ing wikipedia basa Jawi.

Jinis-Jinis Campur Kode wonten ing Wikipedia Basa Jawi

Campur kode *ke dalam* wonten panaliten punika dipunpanggihaken kanthi wujud tembung, *frasa*, *baster*, *dwilingga/perulangan kata*, *saha klausa*.

Campur kode *ke luar* wonten panaliten punika dipunpanggihaken kanthi wujud tembung *saha frasa*.

Campur kode campuran wonten panaliten punika dipunpanggihaken kanthi awujud tembung-tembung, *tembung-frasa*, *dwilingga-tembung*, *frasa-frasa*, *tembung-frasa-baster*, *saha tembung-kata ulang- frasa*

Faktor ingkang Ndayani Campur Kode wonten ing Wikipedia Basa Jawi

Faktor ingkang ndayani kadadosan prastawa campur kode ingkang dipunpanggihaken wonten ing panaliten inggih punika; (1) winatesipun tembung, (2) basa/ tembung gampil dipunemut-emut utawi langkung akrab saha gumyak, (3) kangge ningalaken kawruhipun panganggit, (4) nepangaken basa/ budaya enggal.

Pirembagan

Wonten ing ngandhap menika kaandharaken jinising campur kode kanthi dipunperang dados tiga. Campur kode *ke dalam* inggih punika campur kode ingkang

sumberipun saking basa asli kanthi variasinipun. Wonten ing ngandhap menika kaserat andharan analisis campur kode ke dalam wonten ing wikipedia basa Jawi.

“**Bangunan** ingkang wonten ing **kawasan** wisata Bedugul punika kagolong **bangunan** ingkang sampun dangu, ananging taksih resik lan asrep.” (*Bedugul*; 9-11)

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah-irahan *Bedugul* baris ingkang kaping 9-11. Saking data punika katingal bilih wonten perangan tembung basa Indonesia ingkang kalebet/ nyisip wonten ing ukara Basa Jawi. Kadadosan nyisipipun tembung basa Indonesia salebetipun ukara basa Jawi punika ingkang dipunsebat campur kode *ke dalam* ingkang awujud tembung amargi antawisipun basa Jawi kaliyan basa Indonesia taksih kasebat basa ingkang *serumpun*.

“**Dunia Bazar** punika papan ingkang kathah toko-toko lan restoranipun.”

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah-irahan bukit *Disneyland Tokyo*. Saking data wonten nginggil katingal bilih wontenipun *frasa* basa Indonesia ingkang dipunangge salebetipun ukara basa Jawi. Prastawa panganggenipun *frasa* basa Indonesia salebetipun ukara basa Jawi punika

ing kang dipunsebat campur kode *ke dalam* ing kang awujud *frasa* amargi antawisipun basa Indonesia saha basa Jawi tasih basa ing kang *serumpun*.

“Ananging anggenipun *nglafalaken* saya dangu dados ewah dados sendang.”

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah-irahan *Grojogan Sendang Gile*. Saking tuladha data wonten nginggil katingal bilih wonten *baster* basa Indonesia saking tembung *lafal* ing kang dipunwuwuhi panambang basa Jawi (ng-) saha (-aken) salebetipun ukara basa Jawi. Prastawa panganggenipun *baster* basa Indonesia salebetipun ukara basa Jawi punika ing kang dipunsebat campur kode *ke dalam* ing kang awujud *baster* amargi antawisipun basa Indonesia saha basa Jawi tasih basa ing kang *serumpun*.

“Ing saindhenging tlaga ugi wonten *kios-kios* alit ing kang nyade oleh-oleh”

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah-irahan *Bedugul*. Saking data punika katingal bilih wonten panganggenipun *kata ulang* basa Indonesia ing kang dipunlebetaken wonten ukara basa Jawi. Prastawa nyisipipun tembung dwilingga basa Indonesia salebetipun ukara basa Jawi punika ing kang dipunsebat campur kode *ke dalam* ing kang awujud *kata ulang* (dwilingga) amargi

antawisipun basa ing kang dipunangge tasih kalebet basa ing kang *serumpun*.

“Awit saking menawi dipunterjemahaken saking basa Minang dhateng basa Indonesia punika tegesipun *bukit yang terkurung*.”

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah-irahan bukit Takuruang. Saking data wonten nginggil katingal bilih wontenipun *klausula* basa Indonesia ing kang dipunangge salebetipun ukara basa Jaw. Prastawa panganggenipun *klausula* basa Indonesia salebetipun ukara basa Jawi punika ing kang dipunsebat campur kode *ke dalam* ing kang awujud *klausula* amargi antawisipun basa Indonesia saha basa Jawi tasih basa ing kang *serumpun*.

Campur kode *ke luar* inggih punika campur kode ing kang asalipun saking basa asing utawi manca, saged dipunjelakaken basa asli ing kang kacampur kaliyan basa asing/ manca. Wonten ing ngandhap menika kaserat andharan analisis campur kode ke luar wonten ing wikipedia basa Jawi.

“Hotèl asal-usulé dideleng saka dasanama asalé saka tembung *hostel*, tembung iki kalebu basa *Prancis* kuno.

Data campur kode punika saking perangan ukara artikel kanthi irah-irahan *Hotel*. Saking data punika katingal bilih

wontenipun tembung saking basa Inggris ingkang dipunangge salebetipun wonten ing ukara basa Jawi. Prastawa wontenipun tembung basa Inggris wonten ing ukara basa Jawi punika ingkang dipunsebat campur kode *ke luar* ingkang awujud tembung, amargi antawisipun basa Jawi saha basa Inggris boten basa ingkang *serumpun*.

“Sabèn kolam ing Cibulan punika wonten puluhan ulam kanthi werni klawu radi ireng ingkang dipunwastani kancra bodas (*Labeobarbus Dournesis*) utawi iwak dewa (*Cyprinus carpio*).

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah- irahan *Cibulan*. Saking tuladha data wonten nginggil katingal bilih wonten *frasa* saking basa Inggris ingkang dipunangge salebetipun ukara basa Jawi. Prastawa wontenipun frase basa Inggris salebetipun ukara basa Jawi punika ingkang dipunsebat campur kode *ke luar* ingkang awujud *frasa*, amargi antawisipun basa Jawi saha Inggris punika boten basa ingkang *serumpun*.

Campur kode campuran inggih punika unsur serapan ingkang dipuntampi kaliyan basa *penyerap* kanthi kalih *pembagian* kadosta *ke luar* saha *ke dalam* sedanten dipunlaksanakaken. Wonten ing ngandhap menika kaserat andharan analisis campur kode campuran

wonten ing wikipedia basa Jawi.

“Sanèsipun, ugi wonten kapal *boat* utawi prau ingkang saged dipunséwa déning *pengunjung* ingkang badhé mirsani tlaga Beratan.”

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah- irahan *Bedugul*. Saking data punika katingal bilih salebetipun ukara basa Jawi ingkang dipunginakaken wonten tembung saking basa Inggris (*boat*) saha tembung saking basa Indonesia (*pengunjung*) ingkang dipunangge salebetipun ukara kalawau. Prastawa punika ingkang dipunsebat campur kode campuran ingkang awujud tembung basa, amargi basa ingkang dipuginakaken wonten ingkang *serumpun* antawisipun basa Jawi saha Indonesia (tembung) ugi wonten ingkang boten *serumpun* antawisipun basa Jawi saha basa Inggris salebetipun setunggal ukara.

“Papan punika awujud taman *rékréasi* kanthi wiyar dumugi 465.000 m² lan kalebet taman rékréasi saha *resort* *Dysney* kaping satunggal ingkang dipunbangun wonten njawinipun Amerika.”

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah- irahan *Disneyland Tokyo*. Saking data punika katingal bilih salebetipun ukara basa Jawi ingkang dipunginakaken wonten tembung saking basa Indonesia (*rekreasi*) saha *frasa* saking basa Inggris (*resort* *Dysney*) ingkang

dipunangge salebetipun ukara kalawau. Prastawa punika ingkang dipunsebat campur kode campuran ingkang awujud tembung basa saha *frasa*, amargi basa ingkang dipuginakaken wonten ingkang serumpun antawisipun basa Jawi saha Indonesia (tembung) ugi wonten ingkang boten serumpun antawisipun basa Jawi saha basa Inggris salebetipun setunggal ukara.

“*Gembok cinta* utawi *love lock* punika kunci biasa ingkang dipunpasang ing papan-papan ingkang sampun kasiapaken wonten ing Menara Seoul N.

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah- irahan *Menara Seoul*. Saking data punika katingal bilih salebetipun ukara basa Jawi ingkang dipunginakaken wonten *frasa* saking basa Indonesia (*gembok cinta*) saha *frasa* saking basa Inggris (*love lock*) ingkang dipunangge salebetipun ukara kalawau. Prastawa punika ingkang dipunsebat campur kode campuran ingkang awujud *frasa* saha *frasa*, amargi basa ingkang dipuginakaken wonten ingkang serumpun antawisipun basa Jawi saha Indonesia (*frasa*) ugi wonten ingkang boten serumpun antawisipun basa Jawi saha basa Inggris salebetipun setunggal ukara.

“Miturut *info* saking *KBS World* menara punika gantos nama énggal

saksampunipun *dipun-renovasi*”

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah- irahan *Menara Seoul*. Saking data punika katingal bilih salebetipun ukara basa Jawi ingkang dipunginakaken wonten tembung saking basa Indonesia (*info*) saha *frasa* saking basa Inggris (*KBS World*) saha *baster* saking basa Indonesia (*dipun-renovasi*) ingkang dipunangge salebetipun ukara kalawau. Prastawa punika ingkang dipunsebat campur kode campuran ingkang awujud tembung, *frasa* saha *baster*, amargi basa ingkang dipuginakaken wonten ingkang serumpun antawisipun basa Jawi saha Indonesia (tembung & *frasa*) ugi wonten ingkang boten serumpun antawisipun basa Jawi saha basa Inggris (*baster*) salebetipun setunggal ukara.

“*Toontown* punika kutha ingkang manéka warna, *warna-warni karakter kartun* Disney, kadosta griyanipun Minnie, griya *Dale's Tree*, griya *Goofy's Bounce*, lan tasih kathah malih”.

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah- irahan *Disneyland*. Saking data punika katingal bilih salebetipun ukara basa Jawi ingkang dipunginakaken wonten Tembung basa Inggris (*Toontown*) *kata ulang* basa Jawi (*warna-warni*), *frasa* basa Indonesia

(karakter kartun), frasa basa Inggris (*Dale's Tree, Goofy's Bounce*), salebetipun ukara basa Jawi ingkang dipunangge salebetipun ukara kalawau. Prastawa punika ingkang dipunsebat campur kode campuran ingkang awujud tembung, dwilingga/ *kata ulang*, saha frasa amargi basa ingkang dipuginakaken wonten ingkang serumpun antawisipun basa Jawi saha Indonesia (dwilingga/ *kata ulang*) saha (*frasa*) ugi wonten ingkang boten serumpun antawisipun basa Jawi saha basa Inggris (*tembung*)(*frasa*).

Faktor Ingkang Ndayani Campur Kode Wonten Ing Wikipedia Basa Jawi

“Wonten atusan èwu lampu ingkang *ngapung*.”

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah- irahan *Disneyland Tokyo*. Saking data punika katingal wonten *baster* saking basa Indonesia ingkang dipunlebetaken wonten ing ukara basa Jawi. Panyerat migunakaken tembung *ngapung* ingkang sampun cetha bilih tembung lingganipun saking basa Indonesia, menawi dipuntingali saking konteks ukaranipun saged dipungantos kaliyan tembung ingkang langkung trep inggih menika *kumambang/ kemampul*. Gegambaran pirembaran wonten nginggil punika ingkang dipunsebat faktor ninggalaken kawruh.

Nepangaken basa utawi budaya enggal

“Sabèn kolam ing Cibulan punika wonten puluhan ulam kanthi werni klawu radi ireng ingkang dipunwastani kancra bodas (*Labeobarbus Dournesis*) utawi iwak dewa (*Cyprinus carpio*).”

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah- irahan *Cibulan*. Saking tuladha data punika katingal bilih penutur/ panyerat badhe nepangaken tembung enggal saking basa manca mliginipun Inggris inggih punika *Labeobarbus Dournesis* saha *Cyprinus carpio* ingkang minangka nama ilmiah saking salah satunggalipun nama iwak. Gegambaran pirembaran wonten nginggil punika ingkang dipunsebat faktor nepangaken basa utawi budaya enggal.

Winatesipun tembung

“Nalika wanci dalu wonten ing *Pelabuhan* Mediterania, wonten pagelaran ingkang dipunwastani BraviSEAmo, punika pertunjukan ingkang ngginakaken kapal *tongkang*, toya mancur, *èfèk Pyro*, lan kembang api.”

Data campur kode punika perangan saking ukara artikel ingkang irah-irahanipun *Disneyland Tokyo*. Saking data punika katingal bilih wonten

tembung saking basa Indonesia ingkang dipunangge inggih punika “*pelabuhan*”. Tembung punika dipunangge kaliyan panyerat amargi boten wonten tetembungan saking basa Jawi ingkang sami tegesipun kaliyan tembung “*pelabuhan*”, saengga milih tembung punika ingkang dipunangge salebetipun ukara artikelpun. Gegambaran perkawis punika ingkang dipunsebat winatesipun tetembungan wonten basa aslinipun saengga migunakaken tetembungan saking basa sanesipun.

Basa utawi tetembungan langkung gampil dipunemut-emut

“Sanèsipun, ugi wonten kapal *boat* utawi prau ingkang saged dipunséwa déning pengunjung ingkang badhé mirsani tlaga Beratan.”

Data campur kode punika perangan ukara artikel kanthi irah-irahan *Bedugul*. Saking tuladha data punika katingal bilih wonten tembung saking basa Inggris ingkang dipunangge salebetipun ukara basa Jawi. Punika katingal bilih panyerat langkung remen migunakaken tembung basa Inggris “*boat*” tinimbang tetembungan basa Jawi “*kapal ingkang banter*”, amargi tembung saking basa Inggris punika langkung gampil dipunemut-emut saha dipunsebataken ugi gampil dipunmangertosi tegesipun kaliyan masyarakat.

DUDUTAN SAHA PAMRAYOGI

Katitik saking asil panaliten campur kode wonten ing artikel panyerat salebetipun ukara artikel wonten ing wikipedia basa Jawi dipunpanggihaken dudutan kados wonten ngandhap punika.

- a. Jinis-jinis campur kode ingkang dipunpanggihaken wonten ing panaliten inggih punika campur kode *ke dalam, ke luar*, saha campuran. Prastawa campur kode kadadosan kanthi tandha nyisipipun wujud tetembungan, *frasa, baster, kata ulang*, ungkapan/idiom, saha klausa. Campur kode *ke dalam* wonten panaliten punika dipunpanggihaken kanthi wujud tembung, *frasa, baster, dwilingga/ perulangan kata*, saha *klausa*. Campur kode *ke luar* wonten panaliten punika dipunpanggihaken kanthi wujud tembung saha *frasa*. Ingkang jinis campur kode campuran wonten panaliten punika dipunpanggihaken kanthi awujud tembung-tembung, *tembung-frasa, dwilingga-tembung, frasa-frasa, tembung-frasa-baster, saha tembung-kata ulang-frasa*
- b. Faktor ingkang ndayani kadadosan prastawa campur kode ingkang dipunpanggihaken wonten ing panaliten inggih punika; (1) winatesipun tembung, (2) basa/

tembung gampil dipunemut-emut utawi langkung akrab saha gumyak, (3) kangge ningalaken kawruhipun panganggit, (4) nepangaken basa/ budaya enggal.

Pamrayogi

Saking perkawis campur kode wonten ing wikipedia basa Jawi punika tasih wonten babagan perkawis basa sanesipun ingkang saged dipuntliti saking wikipedia basa Jawi punika. Kangge pamaos dipunarep-arep saged mangertosi bilih pangangenipun campur kode dipunjumbuhaken kaliyan konteks saha kahananipun.

KAPUSTAKAN

- Chaer, Abdul dan Leonie Agustina. 2010. *Sosiolinguistik Perkenalan Awal (edisi revisi)*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Chaer, Abdul. 1994. *Linguistik Umum*. Jakarta: Rineka Cipta.

Kridalaksana, Harimurti. 2008. *Kamus Linguistik*. Jakarta: Gramedia.

Nababan, PWJ. 1986. *Sosiolinguistik suatu Pengantar*. Jakarta: PT. Gramedia Pustaka Utama

Poerwadarminta, W.J.S. 1939. *Baoesastra Djawa*. Batavia: J. B. Wolters Uitgevers Maatschappij N. V. Groningen.

Soewito. 1983. *Pengantar Awal Sosiolinguistik Teori dan Problem*. Surakarta: Henari Offset Solo.

Tim Tugas Akhir Jurusan Bahasa Daerah. 2011. *Suplemen Panduan Penulisan Tugas Akhir Skripsi (TAS)*. Yogyakarta. UNY Press.

Thomason, Sarah. G. 2001. *Language Contact*. Edinburg: Edinburg University Press.

Wikipedia. 2017. "Wikipedia", <http://id.wikipedia.org/wiki/Wikipedia>. Dipunakses wonten tanggal 15 Januari 2017